

ผู้บริหารสถานศึกษาไทยกับความท้าทายในยุคเทคโนโลยีพลิกผัน

Thai Educational Institution Administrators and Challenges in Technology Disruption Era

อุราเพ็ญ ยิ้มประเสริฐ^{1*}
Uraphen Yimprasert^{1*}

บทคัดย่อ

ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ของผู้เรียนที่มีความต้องการหลากหลายตามบริบทความเปลี่ยนแปลงของโลก จากยุคเศรษฐกิจบนพื้นฐานความรู้ต่อเนื่องสู่ยุคเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล กอปรกับผลกระทบรุนแรงจากการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด 19 ที่เป็นตัวเร่งในการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารให้ก้าวกระโดด คือเชื่อมโยงผู้คน สังคม และระบบโครงสร้างพื้นฐานของประเทศให้สะดวกสบาย รวดเร็ว ง่ายตายขึ้น ส่งผลต่อรูปแบบการทำงาน การดำเนินชีวิตที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลทั้งสิ้น ในการบริหารจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับก็ต้องเผชิญความท้าทายในยุคเทคโนโลยีพลิกผันนี้ ทั้งในประเด็นของปัญญาประดิษฐ์หรือเอไอที่อาจเป็นกุญแจสำคัญของกระแสการพลิกผัน ผู้บริหารฯ ต้องปรับเปลี่ยนสถานศึกษาทั้งภายในและภายนอกเท่าทันสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง พัฒนาระบบการทำงานให้ทันสมัยและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด พัฒนาคุณภาพระบบการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่ม ชุมชน สังคมอย่างรวดเร็ว พัฒนาคุณภาพคนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และตลาดแรงงานใหม่ ๆ สิ่งสำคัญ คือการนำชุดข้อมูลขนาดใหญ่และระบบดิจิทัลมาบริหารการศึกษสถานศึกษา และหน่วยงานในพื้นที่มากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้ใช้ประโยชน์และพัฒนาระบบการศึกษาตามบทบาทและความเชี่ยวชาญของแต่ละคน ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ผู้บริหารสถานศึกษาไทย ความท้าทาย ยุคเทคโนโลยีพลิกผัน

¹นักวิชาการอิสระ

¹Independent Academician

*Corresponding Author, email: uraphen@gmail.com

Abstract

The current Thai education system has evolved continuously, corresponding to the new normal of learners with various needs, in line with the context of global changes. It catalyzes the rapid development of communication technology, from the Knowledge Economy Age to the new Digital Economy era combined with the COVID-19 pandemic. These connect people, society, and the country's infrastructure system to be more convenient, faster, and accessible, affecting the working styles. Educational administrators must confront the challenges of the ongoing technological disruption, particularly in areas such as artificial intelligence (AI), which is identified as a critical driver of disruptive trends. Educational administrators in the 21st century must adjust both internal and external aspects of educational institutions to align with the current environment. This involves modernizing and optimizing workflows, rapidly developing education systems to meet communities' diverse needs, and enhancing individuals' quality to match the context of their area-based context and labor markets. The critical concept is to use big data sets and digital systems for educational management, educational institutions, and more local agencies, including offering opportunities for all stakeholders, such as educational institution administrators' educational personnel, learners, parents, and public and private sectors. They all can benefit and develop the education system according to their roles and expertise, which is a sustainable development goal.

Keywords: Thai educational institution administrators, challenges, technology disruption era

บทนำ (Introduction)

ยุคเทคโนโลยีพลิกผัน (Technology Disruption) เป็นปรากฏการณ์เมื่อโครงสร้างสังคมกับระบบนิเวศแบบใหม่สามารถเชื่อมต่อหลายระบบ หลายบริการเข้าด้วยกันด้วยสิ่งแวดล้อมดิจิทัล (Digital Ecosystem) ซึ่งแพร่หลายในวงการธุรกิจมาก่อน เพราะผู้คนมีความสะดวกสบายในการใช้งานได้หลากหลายจากระบบการทำงานในโลกไซเบอร์ (Cyber Physical System: CPS) กล่าวคือ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกกายภาพจะถูกบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology: DT) หรือเทคโนโลยีข่าวสาร (Information Technology: IT) และเมื่อทำงานบูรณาการกับซอฟต์แวร์และข้อมูลในโลกไซเบอร์แล้ว เกิดการสร้างผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมได้รวดเร็วขึ้น ซึ่ง Osadhapiruk et al (2024) กล่าวว่า เมื่อมีปรากฏการณ์ Digital Disruption

ที่การไหลบ่าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ทั้งด้านการศึกษา การทำงาน การดำเนินธุรกิจ และกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ทุกคนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดบนโลกแห่งพลวัตที่พลิกผันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Mrazek (2022) ที่อธิบายถึงระบบดิจิทัล (Digital System) ในปัจจุบันว่า เข้ามามีบทบาทร่วมกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้น ทุกช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็ก วัยทำงาน และวัยเกษียณ ที่เกือบทุกคนมีสมาร์ทโฟน (Smart Phone) และสมาร์ทดีไวซ์ (Smart Device) จากการที่รัฐบาลพัฒนาโครงสร้างอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุมทุกพื้นที่ในประเทศ ลดช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงโดยไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา สร้างโอกาสการเรียนรู้ใหม่ ๆ เช่น ระบบห้องเรียนไร้กำแพง (Wall-less Classroom) ซึ่งสะท้อนถึงนวัตกรรมการศึกษาที่มีการบูรณาการการเรียนรู้กับเทคโนโลยีอย่างเป็นธรรมชาติในหลายประเทศทั่วโลก สำหรับระบบการศึกษาไทย ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญ และตัวแปรสำคัญในด้านการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ในศตวรรษที่ 21 ภาพรวมของปัญหาจากข้อค้นพบในงานทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คือความล่าช้าของการดำเนินงาน เพราะผู้บริหารสถานศึกษามักมีข้อจำกัดเรื่องความรู้ความสามารถที่เป็นสากล และทักษะแบบมืออาชีพในการบริหารจัดการสถานศึกษาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ที่สำคัญ คือด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ตกยุค ไม่พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนจะเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้เสมอ วัตถุประสงค์ของบทความนี้ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาปรับรูปแบบการบริหารจัดการ โดยเริ่มจากการมีภาวะผู้นำยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานแบบทันสมัย การจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการในรูปแบบใหม่ที่ใช้ระบบดิจิทัลเป็นฐาน มีการนำสื่อใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพสูงมาพัฒนาผู้เรียนให้ทันยุคสมัย และพร้อมรับสถานการณ์ยุคเทคโนโลยีพลิกผัน (Sinthuphan et al, 2023)

การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้กับระบบการศึกษาไทย

สำหรับการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Technology: AIT) มาประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาไทยอย่างแพร่หลายขณะนี้ Bussaratis (2016) กล่าวว่า เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ในการสร้างจักรกลที่มีสติปัญญา เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Technology) จึงมีหลากหลาย เช่น ส่วนการเรียนรู้ของตัวเครื่อง (Machine Learning) ที่เป็นเสมือนสมองของ AI การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing: NLP) คำพูด/คำบรรยาย (Speech) เป็นต้น นอกจากนี้ มีการพัฒนาซอฟต์แวร์แบบโปรแกรมตอบกลับอัตโนมัติ (Chatbot) ช่วยการตอบกลับผ่านข้อความหรือเสียงพูด ซึ่งทำงานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์อื่น ๆ ประกอบกัน เช่น การใช้ส่วนการเรียนรู้ของตัวเครื่องช่วยให้ Chatbot เข้าใจคำสั่งและเรียนรู้จากการทำงานและจากข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนา (Mitchell, 2006) ยกตัวอย่างเช่น Siri ที่เป็นผู้ช่วยส่วนตัวในโทรศัพท์มือถือของบริษัทแอปเปิล (Apple) หรือรถยนต์ไร้

คนขับ (Self-driving Car) ของบริษัทรถยนต์ไฟฟ้าเทสลา (Tesla) การโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต การแนะนำเพื่อนใน Facebook การเสนอแนะผลิตภัณฑ์ในการขายสินค้าออนไลน์ (E-commerce) เป็นต้น Wess (2017) ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI และประกอบธุรกิจด้านข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในประเทศเยอรมนี กล่าวว่า เทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถและพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น ยกตัวอย่างด้านสาธารณสุขหรือสิ่งแวดล้อมคือการคิดค้นวิธีการรักษาโรคแบบใหม่ได้จากการบูรณาการ AI กับเทคโนโลยีชีวภาพ ในการประมวลผลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งข้อมูลผู้ป่วยทุกรายเพื่อหาแนวทางรักษาโรคหรือช่วยตัดสินใจในสถานการณ์คับขัน ทำให้ค้นพบคำตอบใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์มากขึ้นได้

ในปัจจุบัน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งเริ่มมีการปรับตัวโดยนำ AI มาใช้สนับสนุนด้านการศึกษามากขึ้น Klangjai (2024) เขียนบทความเรื่อง AI กับการศึกษา มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ 2023 ที่แสดงให้เห็นถึงการนำ AI มาใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอน 3 ด้านอย่างเป็นรูปธรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การออกแบบแผนการสอน ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาสามารถออกแบบแผนการสอนที่เป็นโครงสร้างทั้งหมด เช่น กระบวนการสอน (Teaching Process) กล่าวคือจะต้องสอนอะไรบ้าง ด้วยวิธีการอย่างไร ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome) สื่อการสอน (Learning Materials) เป็นต้น ด้วยการใส่คำสำคัญ (Keyword) พร้อมใช้คำสั่งง่าย ๆ กับโปรแกรม Copilot AI lesson Planner, Lesson Plans AI และ ChatGPT

2. การออกแบบสื่อการสอน ถ้าต้องการสร้างเนื้อหาการสอน (Learning Content) หรือสื่อการสอนผ่านเครื่องมือ AI ต่าง ๆ เช่น โปรแกรม Lumen 5 จะแปลงเนื้อหาจากเว็บไซต์ที่ต้องการให้เป็นวิดีโอ และช่วยปรับเปลี่ยนให้เข้ากับผลการเรียนรู้ตามต้องการได้ รวมทั้งโปรแกรม Curipod ที่ทำหน้าที่เป็น AI สำหรับสร้างเนื้อหาใหม่ ๆ แบบอัตโนมัติ เช่น ข้อความ รูปภาพ เพลง วิดีโอ (AI Lesson Generator) เป็นต้น เพื่อใช้ในห้องเรียน ผู้สอนให้ AI สร้างสไลด์การนำเสนอ (Presentation Slides) ตามหัวข้อที่จะสอน และผู้เรียนเข้าร่วมใช้งานได้จากการเข้ารหัส (Access Code) นอกจากนี้ ยังมีโปรแกรม Real-time Poll ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนจากการถามตอบกันขณะเรียน ซึ่งเหมาะสมกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์และไฮบริด

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถออกแบบแนวทางการเรียนรู้ (Learning Pathway) ของตัวเองได้ง่าย ๆ โดยเข้าไปศึกษาตามแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ แบบไม่มีค่าใช้จ่าย และการออกแบบโครงงาน ซึ่งโปรแกรม ChatGPT สามารถเขียนบทความได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้คำสั่งเพิ่มเติมเพื่อปรับเปลี่ยนความยาว รูปแบบการเขียน และคุณสมบัติอื่น ๆ ของบทความได้ รวมทั้งการทำวิจัยด้วย

นอกจากนี้ Vicheanpant (2024) แนะนำว่า มีการสร้างแอปพลิเคชันสำหรับช่วยครูไทยในการจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ได้แก่ CoPilot Application เพื่อออกแบบหลักสูตร แผนการสอนและกำหนดกิจกรรม SlideAI application สำหรับออกแบบและตกแต่งสไลด์การสอนให้น่าสนใจ Class

Point AI application ในการออกแบบทดสอบทั้งข้อสอบปรนัย อัตนัย จับคู่ เป็นต้น ที่สำคัญ AI ยังมีบทบาทด้านการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตัวเองอีกด้วย

เท่าที่ผ่านมา จากการศึกษากลุ่มผลงานวิจัยด้าน AI กับการนำไปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2566 นั้น Phongphattharakarn (2024) พบว่าเน้นด้านการศึกษาเป็นอันดับหนึ่ง เท่ากับ 28% รองลงมาเป็นด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ เท่ากับ 20% และด้านวิศวกรรมศาสตร์ เท่ากับ 11% ตามลำดับ ซึ่งนับว่าเป็นไปในแนวทางที่ดีเมื่อเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่านที่มีการนำ AI มาใช้ในการศึกษาแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะด้านหลักสูตร แผนการสอน การจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบห้องเรียนและระบบออนไลน์ การผลิตสื่อการสอน การกำหนดกิจกรรม การวัดและประเมินผลทางการศึกษา รวมทั้งด้านสมรรถของผู้เรียนจากการใช้ประโยชน์จาก AI เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้ว่าการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาพัฒนาระบบการศึกษาไทยจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ปัจจุบัน แต่สถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับก็ต้องเผชิญความท้าทายในยุคเทคโนโลยีพลิกผันเช่นกัน ทั้งในประเด็นของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่อาจเป็นกุญแจสำคัญของกระแสการพลิกผัน ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการทำงานทั้งภายในและภายนอก และการพัฒนาคุณภาพระบบการศึกษาให้เท่าทันสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของกลุ่ม ชุมชน สังคมได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งให้ความสำคัญกับการนำชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และระบบดิจิทัลมาบริหารการศึกษสถานศึกษา และหน่วยงานในพื้นที่มากขึ้น ไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทิศทางการบริหารสถานศึกษาไทยท่ามกลางปรากฏการณ์เทคโนโลยีพลิกผัน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การให้บริการสาธารณะของรัฐที่จัดการศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาตามหลักการให้บริการสาธารณะของรัฐอย่างเสมอภาคต่อเนื่อง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ทันกับความต้องการของผู้ใช้บริการอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาทุกวันนี้ ต้องมีการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการในทุกมิติ และนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและระบบดิจิทัลมาใช้ในการขับเคลื่อน กล่าวคือ การส่งเสริมผู้บริหาร ผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร สื่อการเรียนรู้และบริการของสถานศึกษานั้น ๆ นอกจากนี้ ในการดำเนินนโยบายและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ก็ต้องมีการปรับ กลยุทธ์ แผนการดำเนินงาน และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีและดิจิทัล ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันด้วย

Wanasri (2022) ได้เสนอทิศทางการบริหารสถานศึกษาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยเริ่มจากการประเมินสภาพจริงในปัจจุบัน เป็นการตรวจสอบ ทบทวนตนเองของสถานศึกษาจากนั้นมีการกำหนดกลยุทธ์โดยนำข้อมูลสารสนเทศจากสภาพปัจจุบันมาใช้กำหนดทิศทางของสถานศึกษา

แล้วจึงนำกลยุทธ์ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นการดำเนินงานผ่านโครงการ/กิจกรรมที่กำหนดไว้ตามแผนปฏิบัติการประจำปี สุดท้ายจะต้องมีการติดตามความก้าวหน้าและประเมินความสำเร็จ

Khumsamart et al (2020) ได้เสนอกรอบแนวคิด และทิศทางในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้

1. ก่อนการวางแผนควรมีการศึกษาประวัติ บริบทของโรงเรียน และสภาพแวดล้อม เพื่อให้การวางแผนสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทและลักษณะของโรงเรียน
2. ศึกษาความต้องการของผู้เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดนโยบายให้ตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาเป้าหมายและทิศทางของสังคม เพื่อกำหนดนโยบายในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกับสังคมชุมชน
4. การวางแผนนโยบายควรมีการร่วมมือกับผู้มีความเกี่ยวข้องหลายภาคส่วน เพื่อให้การวางแผนครอบคลุมหลายด้านอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
5. การวางแผนนโยบายต้องเป็นไปอย่างมีระบบ มีการตรวจทาน มีการประเมินผล และมีการพัฒนาเป็นวงจรอย่างสม่ำเสมอ (Plan-Do-Check-Act: PDCA) ให้ทันสมัยและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง
6. มีการประเมินความจำเป็นพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับทรัพยากรและงบประมาณของสถานศึกษานั้น ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทิศทางการบริหารสถานศึกษาไทยท่ามกลางปรากฏการณ์เทคโนโลยีพลิกผัน จึงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสถานศึกษาบนพื้นฐานการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกกระบวนการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการจัดโครงการ/กิจกรรมตามแผนงาน และหลักสูตร โดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา การยกระดับคุณภาพของการจัดการศึกษา และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การปรับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไทยกับความท้าทายในยุคเทคโนโลยีพลิกผัน

นักวิชาการหลายคน ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาและบทบาทที่ส่งผลต่อคุณภาพของการบริหารจัดการ ดังต่อไปนี้

Chantacho (2023) ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่บริหารภายในสถานศึกษา ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา พัฒนาส่งเสริมงานด้านต่าง ๆ ในสถานศึกษา โดยใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงต้องรับผิดชอบการดำเนินการให้บรรลุตามแผนและนโยบายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

Thotsata (2021) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรสำคัญที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ที่อาจเกิดได้ทั้งความสำเร็จหรือความล้มเหลว ในการบริหารสถานศึกษาได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทและอิทธิพลสูงสุดต่อความสำเร็จทุกด้านของสถานศึกษา จึงต้องเป็นผู้นำเชิงรุกที่พัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะใหม่ ๆ ตลอดเวลาเพื่อพร้อมรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และนำไปบริหารงานได้บรรลุตามปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถานศึกษา ทั้งยังคาดการณ์ทิศทางการศึกษาไทยได้อย่างแม่นยำ รวมถึงเป็นบุคคลต้นแบบที่นำวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัลตามแนวคิดยุคเทคโนโลยีพลิกผันมาสู่สถานศึกษา ตั้งแต่การบริหารจัดการ การปฏิบัติงานของบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนระบบงานสนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้มีความล้ำสมัยและเป็นสากล

สำหรับทักษะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษายุคเทคโนโลยีพลิกผันนี้ Sullivan (2017) แนะนำว่า

1. การรู้ดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการค้นหา การประเมิน การใช้ การแบ่งปัน และการสร้างสรรค์เนื้อหา
2. วิสัยทัศน์ดิจิทัล โดยการสร้างกลยุทธ์การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงาน
3. การประชาสัมพันธ์ โดยสนับสนุนให้บุคลากรมีวิสัยทัศน์ ดิจิทัลสามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล
4. การแสดงตนเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการสนับสนุน บุคลากรอย่างจริงจัง
5. การสื่อสารถ่ายทอดวิสัยทัศน์ดิจิทัลให้บุคลากรนำไปปฏิบัติ
6. การปรับตัว การพัฒนา เทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน
7. ความตระหนักในตนเอง สามารถคาดการณ์เหตุการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อ ตนเองและผู้อื่น
8. การรับรู้ทางวัฒนธรรม การสื่อสารและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

นอกจากนี้ มีนักวิชาการไทย ได้เสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม ดังนี้

Keesukphan (2016) เสนอว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีปัจจุบันที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมา ทำให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก

Chaemchoy (1999) มีความเห็นว่า ผู้บริหารการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน การจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมต่อทิศทางของยุคสมัยและจะต้องมีความเข้าใจบริบทของสถานศึกษาเป็นอย่างดี และเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ผู้บริหารจะต้องทำการวิเคราะห์สถานศึกษาทั้งระบบเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่สถานศึกษากำลังเผชิญอยู่และนำไปวางแผน เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาให้สถานศึกษาเกิดความก้าวหน้าและสอดคล้องต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมแล้ว บุคลากรทางการศึกษาทุกระดับก็ต้องพัฒนาวิธีคิด ทักษะ และสมรรถนะไปพร้อมๆ กัน Pahay (2022) แนะนำว่า

ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษายุคเทคโนโลยีพลิกผัน ควรมีลักษณะ 1) มีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communications Technology: ICT) 2) จัดโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัลที่ครบทุกระบบ คือ Hardware Software และ Network 3) พัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 4) พัฒนาสื่อและกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) ให้ผู้เรียนสามารถประเมินความก้าวหน้าของตนเอง 6) จัดหาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน 7) พัฒนาทักษะพื้นฐานและคุณลักษณะของผู้เรียน และ 8) มีการวิจัยและพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ: กลยุทธ์การรับมือของผู้บริหารสถานศึกษาไทยยุคเทคโนโลยีพลิกผัน

นโยบายและจุดเน้นตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดีเก่งและมีคุณภาพ ตอบใจยุทธศาสตร์พัฒนาแห่งอนาคตตามแนวทางการพัฒนา “การศึกษาขั้นพื้นฐานวิถีใหม่วิถีคุณภาพ” และต่อยอดเป็นพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็น “วิถีอนาคตวิถีคุณภาพ” ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกัน การรู้เท่าทันสื่อ และเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตวิถีใหม่และชีวิตวิถีปกติต่อไป มีการจัดการศึกษาที่มีความเสมอภาค มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกระบวนการบริหาร การจัดการเรียนรู้และการจัดการฐานข้อมูลมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนานวัตกรรมในการขับเคลื่อนบริหารจัดการ มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านกระบวนการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

กรณีการบริหารจัดการของภาครัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับประเทศ ก็คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากยุคเทคโนโลยีพลิกผัน หรือที่เรียกว่า Technology Disruption เช่นกัน Siriwan (2024) เสนอเรื่องการสร้างระบบนิเวศในการทำงาน (Ecosystem) เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาความคิด ทักษะสำหรับการทำงานและการดำเนินชีวิตท่ามกลางความท้าทายในศตวรรษที่ 21 หน่วยงานรัฐแต่ละแห่งก็มีการพัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยีดิจิทัลตามความต้องการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของบุคลากรภาครัฐ ตัวอย่างเช่น ระบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ระบบการจัดการข้อมูลความรู้ (Knowledge Management System: KMS) การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ในแอปพลิเคชัน หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ บุคลากรภาครัฐสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์การรับมือของผู้บริหารสถานศึกษาไทยยุคเทคโนโลยีพลิกผัน มีดังนี้

1. กลยุทธ์การบริหารแบบผู้นำที่มาก่อนกาล หรือ Proactive Leader สืบเนื่องจากการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้มีการสร้างระบบงานบนแพลตฟอร์มหรือแบบจำลอง (Model) ใหม่ ๆ ในการบริหารสถานศึกษา ต้องคำนึงถึงการปรับเปลี่ยนที่เหมาะสมกับบริบททางสังคม โดยผู้บริหารสถานศึกษาไทยต้องเป็นผู้นำเชิงรุกที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นต้นแบบการนำระบบดิจิทัลมาสู่สถานศึกษา ซึ่งกำหนดไว้

ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานต่าง ๆ มีการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างความทันสมัยให้กับบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ เพื่อสอดคล้องกับฐานวิถีการดำเนินชีวิต และวิถีการทำงานใหม่

2. กลยุทธ์การบริหารแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมฐานวิถีชีวิตใหม่ หรือ New Normal ผู้บริหารใช้กลไกระบบการบริหารที่มีความเชื่อมโยง กล่าวคือมีการยกระดับคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาทั้งกระบวนการทางความคิด (Mindset) และทักษะ (Skillset) เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายและการดำเนินงานของสถานศึกษา มุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ผ่านระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Internet of Things: IOT, Cloud Computing และ Big Data เป็นต้น

3. กลยุทธ์การบริหารแบบสร้างสมดุลชีวิต ที่เรียกว่า Work-life Harmony สถานศึกษา ต้องมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ทันสมัย ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายจัดวางรูปแบบ (Model) นวัตกรรม (Innovation) เครื่องมือ (Media) ตลอดจนเทคโนโลยี (Technology) สำหรับอำนวยความสะดวก แก่บุคลากรทางการศึกษา ให้ทำงานในแต่ละวันอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือ ตามความต้องการของคนรุ่นใหม่ที่ทำให้เรื่องงานและชีวิตส่วนตัวผสมผสานกันอย่างลงตัว (Work-life Integration) นอกจากนี้ มีการปรับรูปแบบพื้นที่ทำงานร่วมกัน (Co-working Space) เพื่อสนับสนุนแนวทาง หรือวิธีการพัฒนางานรูปแบบใหม่ เพราะจะสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ระหว่างกันได้ตลอดเวลา ผู้บริหารจะมีบทบาทในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและนวัตกรรมที่มีความพร้อม และสมบูรณ์สำหรับการใช้งานจริง

เทคโนโลยีดิจิทัลตามที่กล่าวมา ช่วยสร้างระบบงานแบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงสถานศึกษา กับทุกภาคส่วนด้วยความสะดวกและรวดเร็ว ทั้งส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ซึ่งเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลนี้ได้พัฒนาคนไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ในทุกมิติ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์และทักษะที่จำเป็น ต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ อย่างทันท่วงที และพร้อมรับมือกับ Digital Disruption ทุกรูปแบบอย่างไม่มีข้อจำกัด

บทสรุป

แม้ว่าสังคมฐานวิถีชีวิตใหม่ จะมีการนิยามว่าเป็นยุคเทคโนโลยีพลิกผัน (Technology Disruption) หรือยุคปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligent: AI) ครอบครองโลก หรือยุคข้อมูลล้นโลก (Information Overload - Knowledge Overflow: IO-KO) ที่เทคโนโลยีการสื่อสารและระบบดิจิทัลมีอิทธิพล ต่อการบริหารจัดการ และการทำงานทุกมิติ ความท้าทายสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลัก ในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ต้อง 1) เป็นผู้นำเชิงรุก ที่นำความรู้

ทักษะ และสมรรถนะใหม่ ๆ ไปสู่การบริหารสถานศึกษาซึ่งกำลังเปลี่ยนผ่านยุค 2) เป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สร้างรูปแบบการทำงานใหม่หลากหลาย ผู้คนสามารถทำงานได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกอุปกรณ์ ปราศจากข้อจำกัดใด ๆ และ 3) เป็นผู้นำดิจิทัล ที่นำปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเป็นความก้าวหน้าทางวิทยาการที่สามารถเรียนรู้และทำงานคล้ายกับกลไกของสมองมนุษย์ มาวิเคราะห์และดำเนินงานอย่างรวดเร็วบนพื้นฐานข้อมูลจำนวนมาก ซึ่งเป็นการลดแรงงานของบุคลากรทางการศึกษา แต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานยิ่งขึ้น ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของสถานศึกษา

References

- Bussaratis, T. (2016). *Influence of CRM Message Communication via Chatbot on Customer Engagement Level*. (Master of Independent Study, Thammasat University). [In Thai].
- Chaemchoy, S. (1999). Technology Leadership: Leading Technology into 21st Century School, *Journal of Education Naresuan University*, 16(4), 216–224. [In Thai].
- Chantacho, S., (2023). *The Roles of School Administrators in the Volatility Uncertainty, Complexity and Anxiety World (VUCA) Affecting the Application of Digital Technology for Teaching and Learning in Schools under Trat Primary Educational Service Area Office*. (Master Thesis, Rambhai Barni Rajabhat University). [In Thai].
- Klangjai, S. (2024). *AI and Education in the Future: 2030*. Retrieved from <https://klangjai.medium.com/ai-กับการศึกษา-2023-965000c4c250>. [In Thai].
- Keesukphan, E. (2016). *School Management in Digital Era*. Retrieved from <https://www.truepllookpanya.com/education/content/52232>. [In Thai].
- Khumsamart, S., Kuljittree, S. and Juntapala, K. (2020). The Guidelines for Educational Administration in the Digital Distribution Era. *Journal of Modern Learning Development*, 5(3), 245-259. [In Thai].
- Mitchell, T. M. (2006). *The Discipline of Machine Learning*. Retrieved from <https://www.cs.cmu.edu/afs/cs/usr/mitchell/ftp/pubs/MachineLearningTR.pdf>.
- Mrazek, P. (2022). *Administration of Educational Organization in Digital Era*. (Master Thesis, Burapha University). [In Thai].
- Osadhapiruk, S., Jenkwao, S., Deekawong, S. and Thaweessinthisut, C. (2024). *Learning Management in the Digital Disruption Era*. Bangkok: Pacific Institute of Management Science. [In Thai].

- Pahay, S. (2022). *Ubiquitous Education: Anywhere and Anytime*. Phrae: Phrae Thai Publishing Industry. [In Thai].
- Phongphattharakarn, P. (2024). *AI is the Future, but Education is the Upstream*. Retrieved from <https://www.eef.or.th/article-342124/>. [In Thai].
- Sinthuphan, L., Chewpimai, D., Hiepkaw, T., Phonyiam, K., Wongchaisiri, P., Riwphongkul, P., Faktang I. and Rattansuwan, K., (2023). Lesson Learned from the Training Process for Increasing Academic Services Competency in the Digital Disruption Era of Academic Services Department, Office of Academic Services, Khon Kaen University. *Journal of Office of Academic Service for Society (JOASS)*, 2(1), 1-14. [In Thai].
- Siriwan, N. (2024). *Improving the Administration Quality of Public Sector: A Case Study of an Organization that Received the Government Administration Quality Award, Category 3, Focusing on Service Recipients and Stakeholders*. Bangkok: National Assembly Library of Thailand. [In Thai].
- Sullivan, L. (2017). *8 Skills Every Digital Leader Needs*. Retrieved from <https://www.cmswire.com/digital-workplace/8-skills-every-digital-leader-needs/>.
- Thotsata, O. (2021). Transformational Leadership of Educational Institution Administrators Affects the Learning Organization of Educational Institutions. *Academic journal of North Bangkok University*. 10(2), 188–199. [In Thai].
- Vicheanpant, T. (2024). Comparison of Results 18 Methods of Active Learning Conduct to Analyze Learning Style of the Learners in Higher Education based on Kolb's Model. Chonburi: Office of Research and Innovation Development. [In Thai].
- Wanasri, J. (2022). *Educational Administration in the Digital Age, 1st ed.* Phitsanulok: Rattana Suwan Publishing. [In Thai].
- Wess, S. (2017). *Robots will take over Human Jobs: A Future Look at Artificial Intelligence with Dr.Stefan Wess, the Momentum*. Retrieved from <https://themomentum.co/successful-innovation-design-cu2016-artificial-intelligence>.

